

The 14th Annual Conference of Japanese Studies Association of Thailand

“JAPAN IN THE NEW NORMAL”

KEYNOTE SPEAKER

Assoc. Prof. Dr. Tatsushi FUJIHARA

26th November 2020

9.30-10.30 am

Online zoom meeting

The “Spanish Influenza” in 1918-1920 and COVID-19 in Japan

The Spanish influenza holds lessons for us in the present. First, infectious diseases may come in more than one wave. The Spanish influenza had a tendency of reappearing and came in three waves. Second, the Spanish influenza became more rampant and more dangerous because people refused to stop working when they felt unwell, or they forced other people to do so. Third, during the Spanish influenza, governments at war restricted the flow of information and the mass media went along with them. All the lessons applied to Japan.

In Japan at that time, the Spanish influenza was told to kill about 400 thousand. Moreover, it caused more serious damage in the Japanese colonies such as Karafuto, Taiwan islands and Korean Peninsula than in the Japanese mainland. This pandemic clarified the discriminatory structure constructed before it. I think this phenomenon is similar to that of COVID-19 today.

In this speech, I will talk about global and Japanese history of the Spanish Influenza to know what happened in this time in Japan. I hope the historical approach will help all of you to understand what kind of crisis the COVID-19 pandemic is.

Guidelines for Life in a Pandemic: A Historical Approach*

- 1 Level-headed thinking for all eventualities
- 2 Should we put our hopes in the state?
- 3 Should we put our hopes in the home?
- 4 Spanish influenza and COVID-19
- 5 Lessons from the Spanish influenza
- 6 The judgement of Clio

(Articles 1 – 4, which are referred to herein, can be accessed using the QR codes at the bottom of this piece).

1. Level-headed thinking for all eventualities

Human beings are filled with all sorts of theories, and have the unfortunate habit of clinging to vague and distant hopes instead of perceiving an obvious crisis happening right in front of them. Many lean towards the optimistic view of things, brushing aside the possibilities that they may fall ill due to a virus, that they may die from it, that their workplaces and schools will be shuttered or that the death rates of other countries could ever be possible in their own. I, too, count myself amongst such people.

Almost everyone reaches a limit in their thinking capacity when facing a very significant crisis, and so we cling ever more tightly to optimism and flee from reality by telling ourselves that the numbers of infected and

dead are still few in Japan. That we have an advanced healthcare system, and children and young people are rarely infected. In one or two weeks, the virus will have either spread or have been suppressed. The critical moment will be after those two weeks, the turning point after three. Given a year, there should be no problem holding the Olympics. I probably will not be one of the four out of every 100 people... It is not at all strange that we should want to believe any of this. Although, hope may soon turn into baseless conviction before one even realizes. The First World War began in the summer of 1914 and went on until the fall of 1918, despite the German emperor Kaiser Wilhelm II's reassurances to his people that it would all be over by Christmas of 1914. Japan's Imperial Headquarters repeatedly told people the Second World War would end with a victory for Japan. That the optimism and bravado of those in charge, disseminated by mass media, was believed even by a considerable number of people who had opposed their governments is a bitter fact of history.

The Plague; the Thirty Years' War; the Great Lisbon Earthquake; the Napoleonic Wars; the Great Famine of Ireland; rampant outbreaks of cholera, plague, and tuberculosis; the First

* This article was first published online at the Iwanami B Side website, of Iwanami Publishing. It was uploaded as a PDF with the author's permission. This PDF may be freely printed and copied. Please allow as many others to read its contents as possible. (April 8, 2020)

World War; the Spanish influenza; the Ukrainian Famine; the Second World War; the Chernobyl nuclear disaster; the Fukushima nuclear disaster... History is littered with deadly crises such as these. During a significant crisis, the forward march of reality has always pitilessly crushed people's hopes underfoot. Particularly in Japan, where people grew accustomed to hearing the announcements of the Imperial Headquarters, it is common knowledge that the careless optimism, moral and spiritual theories of the country's leadership (for whom a retreat could easily be described as a mere "change of course") was simply cheap comfort, blinding the people and dulling their powers of reasoning. Hopes of that sort are probably safer not held at all.

Social scientists, who have as their tools only imagination and words, can produce neither a vaccine against COVID-19 nor medicines to treat it. However, while people in this occupation are limited in what they can do, it is not without value. Historians, for example, avoid the general tendency of interpreting historical materials in ways that serve either themselves, publishers, or the state, or of making them fit neatly into grand narratives of hope. This has drummed into them the skill of reading historical materials with an open mind. Their training allows them to dispassionately sort out the hopes that people cling to using similar events that have occurred in the past as a guide. This bears no connection to scientism or moralism. Happily, I work in the field of environmental history

studying the relationships between humans and nature (particularly microbes). Through such work, I hope to obtain at least some clue as to how we might live through the present circumstances.

2. Should we put our hopes in the state?

Let us first consider the hard facts.

COVID-19 has divided both the world and Japan. To begin with, the fact that few people in Japan have become infected is mainly due to the low levels of testing and gives little cause for celebration. Sadly, those who, until recently, were clamoring for the Tokyo Olympics to be held in July have created a baseless optimism amongst Japanese society. Yet, whether or not the Olympics will be postponed, the number of new infections in the capital is rapidly increasing. Globally, more and more infections and deaths have been reported beyond the aged and critically ill groups. Additionally, COVID-19 has damaged not only people's health, but their confidence in the state, their families, and the future. Although, perhaps the foundations had already begun to shake prior to the outbreak itself.

First, the state.

In times of crisis, people cling to the voices of authority emanating from their leaders as the ultimate source of hope. They abandon their own thinking and entrust themselves to leaders, be they governors or prime ministers.

If the leaders of the collectives to which we belong, particularly state leaders, had

released information to their constituents wholly and without concealment, the constituents themselves would undoubtedly be capable of determining a course of action based on the data. Leaders who are tolerant of differing views also enable more creative solutions to emerge. Organizations which do not falsify data, or make subordinates falsify data, take a serious view of history, and give the proper respect owing to documents that will be left to posterity. They may even, perhaps, prevent avoidable deaths. Countries led by accountable leaders are more likely to alleviate the anxiety felt by those fighting in the front lines against the virus, such as nurses, caregivers, childcare, and service industry workers. If we had chosen leaders capable of adapting to the changing nature of a crisis, who answered journalists' questions and who did not suppress unpopular opinions, the people may have been able to act with a sense of conviction. A government that spends tax revenues on research and education to contribute to humanity's store of wisdom, instead of being compelled to purchase goods from the United States that are utterly useless in an "emergency," may have actually been able to properly respond to the pandemic and to propose scientific policies that, at the very least, would not become a hindrance.

Sadly, the Japanese government, and governments like it overseas, remain deaf to the myriad criticisms we have raised and have failed to make any effort to perform to the standard described above. The notion that faith in such

a government will save us is utterly demolished by the words written in the shaking hand of Toshio Akagi, moments before his suicide, and published in the March 26 *Shūkan Bunshun* ("In the end, subordinates get their tails cut off. What kind of a world is this?") and by the shockingly lax words of government politicians in the Diet. The astounding fact that this administration still has a 45.5% approval rating only makes matters worse (Kyodo News Opinion Poll, released March 28, 2020).

Moreover, in the wake of the state of emergency declaration, the Diet gave to this cabinet, of all things, the authority to restrict people's basic human rights. History records any number of instances whereby leaders, under the banner of protecting lives, use such declarations for their own purposes. How foolish must we be to take an optimistic view of the crisis under the current government?

3. Should we put our hopes in the home?

Second, the household.

If the state cannot be relied upon, then the household shall be burdened with decisions of life and death. Nothing is closer, more dependable or a source of greater comfort than one's family. Given that close physical contact is unavoidable within them, families may even be said to share a common fate. Yet, parents who are unable to work from home are compelled to leave their elementary school-aged children at home and struggle with the anxiety and guilt of doing so. Moreover, asking one's aging parents

staying separately to help out, and thereby exposing them to the risk of infection on their way is, frankly, disturbing. More people are dismissed from their jobs due to poor economic conditions. In the end, neither the economy nor the conditions for bringing up children are improving. Nor is there any guarantee that homes are safe.

But were these homes safe for children to begin with? I am not asking whether or not they should be, but whether they are. In Japan, one in seven children lives in poverty. The results of policies that have created such an economic divide become apparent during such times of crisis. In *School Lunch – A History* (Iwanami Shoten, 2018), I wrote that even during the period of rapid economic growth, a large number of children got by with the daily nutrition afforded by their school lunch. Nowadays, it appears that this final source of sustenance for children is to be discontinued.

Even in homes that can provide the minimum three meals a day, danger remains. According to *Courrier Japon* (March 29 ①), “Since the March 17 stay-at-home order there has been a possible increase in domestic violence. A nearly 32% rise in domestic violence was reported in one week in the area under the jurisdiction of the Paris police, and a 36% rise in regions overseen by the National Gendarmerie.” This is not just a problem for France, where domestic violence against women was already a social problem. In Japan as well, many families who are unaccustomed to spending long periods

of time together under the same roof are likely experiencing a somewhat unpleasant atmosphere. For children who ordinarily experience abuse, the home must be a prison from which the urge to escape is stronger than ever. And it is not only children; wives subjected to their husbands’ violence and who cannot easily leave now find their own homes akin to prisons. It is also perfectly possible that family members who become infected will go missing in the future.

If households become dysfunctional, people must then rely on the local community. Sadly, however, the places that once may have supported the socially vulnerable have had their operations either restricted or halted due to COVID-19. Amidst the fear of infection, local community organizations, be they PTAs, neighborhood committees or NPOs, are struggling to render effective assistance. Children’s canteens and school lunch services are largely closed, leaving young stomachs and hearts to go empty.

Moreover, in the event of a large-scale flood or earthquake of the type that have occurred frequently over the recent years, local emergency shelters would undoubtedly become hotbeds of infection. Accordingly, local governments must immediately produce guidelines in relation to emergency evacuation procedures.

4. Spanish influenza and COVID-19

As COVID-19 is now looking more likely to spread than to be suppressed, the Spanish

influenza, much more than SARS or Ebola, is the historical event that may help us pick out some useful principles for action from amongst all the wishful thinking. That pandemic occurred 100 years ago. Although the USA was the epicenter of the disease, the Spanish influenza received its name (unjustly, for Spaniards) from the fact that information about it spread from Spain, a neutral country during the war that did not practice wartime censorship. For three years between 1918 and 1920, the virus swept the world in three waves. The smallest estimates put the death toll at 48 million, while the largest put the figure at 100 million (Taro Yamamoto, *Kansenshō to bunmei – Kyōsei he no michi* [Infection and civilization: The path to symbiosis], Iwanami Shoten, 2011). The Spanish influenza plunged humanity to the furthest depths of fear. Despite all that, this historic episode is largely ignored by textbooks and the various historical societies. While researching the famine in First World War Germany (*Kabura no fuyu – Dai-ichi sekai taishen doitsu no kikin to minshū* [The turnip winter: Famine and the masses in First World War Germany], Jimbun Shoin, 2011) I encountered some material on the Spanish influenza, which tormented many private citizens, and I could not help but notice more than a few similarities with the current pandemic. Both were caused by viruses, both ignored international borders, and both became global in scale. In both cases, people died in groups on large vessels, the initial responses to both ended in failure, both led to the spread of false information, both killed

prominent individuals and the conditions surrounding the outbreak of both are also alike.

Nevertheless, during the Spanish influenza pandemic, there was little technical ability to isolate the virus, whereas we in the present are at an advantage in relation to medical technology. Conversely, the then world population of 1.7 billion people would have been an advantage compared to the current figure of 7.5 billion. A feature of the present era is the vast amount of information disseminated via different forms of media other than newspapers, including social media, though whether this is an advantage or not I, frankly, do not know. The WHO did not exist 100 years ago, a fact which ideally should mean that we now have an advantage, though as the news suggest, this is somewhat difficult to believe.

A hundred years ago saw the era of rice riots in Japan and the Siberian War (the Siberian Expedition). At that time, hitherto unimaginable movements of people occurred across Asia, Europe, and North America. This was, after all, right in the middle of the First World War. Scores of young men crossed over in large ships to Europe from America where the influenza had already been circulating from the spring of 1918. With their poor ventilation and crowded conditions, infection quickly spread aboard the ships and many young passengers, once the very picture of health, died one after another. In Europe, many people from Asia were employed as laborers. Workers from the colonies of French Indochina travelled

to France, those from India and Burma to England and many Chinese laborers arrived in Europe (For an account of the Southeast Asian experience of the First World War, see Shinzo Hayase, *Mandara kokka kara kokumin kokka he – Tōnan ajia-shi no naka no dai-ichi sekai taisen* [From mandala nations to nation-states: The First World War in Southeast Asian history], Jimbun Shoin, 2012). The infection soon spread to Asia, with some 400,000 people believed to have died in Japan.

Two reasons why so many soldiers succumbed to the disease once it had spread across the globe were the poor sanitary conditions and lack of adequate nutrition during the war. According to environmental historian Alfred W. Crosby, soldiers were forced to work in poor sanitary conditions even when unwell, making them particularly prone to infection and deteriorating health. Food shortages on the home fronts, not surprisingly, also made them highly susceptible to the virus. Moreover, considering the fact that tooth decay was a significant problem amongst soldiers (Ruchel Duffett, *The Stomach for Fighting: Food and the Soldiers of the Great War*, Manchester University Press, 2012, p. 21), the poor condition of their oral cavities, the virus's main habitat, must have been an additional factor.

The fact that there is no global war currently underway does not, however, give us cause for celebration. The incessant movement of people during the last few years has been occurring on a different scale altogether, the biggest indicator

of which is the recent advent of “overtourism.” Tourists have become the new soldiers, travelling not by ship but in airplanes, the frequency of travel and sheer numbers of people are of an order of magnitude higher. This is another characteristic of our present situation.

5 Lessons from the Spanish influenza

The Spanish influenza holds lessons for us in the present. These can be summarized along the lines of Alfred W. Crosby's book, *America's Forgotten Pandemic: The Influenza of 1918* (Japanese translation by Hidekazu Nishimura, Misuzu Shobō, 2004).

First, infectious diseases may come in more than one wave. The Spanish influenza had a tendency of reappearing and came in three waves. The first wave went around the globe in four months, and the second was deadlier than the first. As is the case with the coronavirus disease, we must not let our guard down even if the number of new infections drops. Viruses can mutate. The suppression of a less virulent strain may lead to the emergence of a deadlier strain. I do not know why politicians and the media believe this pandemic will be over in one wave. As a cursory study of modern history makes it clear, there is absolutely no guarantee that the Olympic Games can be held next year.

Second, the Spanish influenza became more rampant and more dangerous because people refused to stop working when they felt unwell, or they forced other people to do so. This makes sense when we think of the sanitary

conditions in which soldiers found themselves, and the fact that they were unable to complain against this problem. Japan's workplace culture, which has led to deaths by overwork and even suicides, can only work against us in this regard.

Third, we must not be negligent in caring for our health care professionals. Many of those who survived the Spanish influenza spoke of being saved by the dedicated care of their doctors and nurses. It is difficult to imagine these professionals trying to save their patients from dying in front of them even when they themselves are at risk. We must not forget that Japanese nurses, despite their low wages, are putting their own lives on the line to fight the current virus. Not once in the world's recent history have nurses or other care professionals been paid back the debt that is owed to them.

Fourth, during the Spanish influenza, governments at war restricted the flow of information and the mass media went along with them. This was a significant cause of the explosive spread of the influenza. The open disclosure of information allows for its rapid analysis and advances the identification of the sources of infection.

Fifth, notwithstanding the fact that the Spanish influenza produced more deaths than the First World War, in the later years the virus disappeared from many historical accounts and from people's memories. Historical scrutiny of that pandemic has been insufficient as a result. To prevent the same from occurring in the post-COVID-19 world, we must ensure that

all data are well stored so that a proper historical analysis can be done. As was very much the case after the Spanish influenza, once this crisis is over, some will likely seek to use their triumph over it as a pretext for acquiring power and profits. We now observe obnoxious events popping up to celebrate "victory" over the virus. But can such a victory be had so easily? Ever since humanity began farming land, keeping livestock, building fixed settlements and constructing cities, we have been fated to live alongside viruses (see James C. Scott, *Against the Grain: A Deep History of the Earliest States*, Yale University Press, 2017). If we are to begin handing out awards, these should go to the medical professionals and health care workers for their dedicated service.

Sixth, the reasoning of governments and people alike, is often clouded by emotion. An interesting example from one hundred years ago illustrates the point: "Such was the virulence of anti-German fanaticism in 1918 that the USPHS (United States Public Health Service) was obliged, in the middle of the fall wave when it had much more important things to do, to test Bayer Aspirin tablets" (Crosby, 2003, p. 216). In essence, a bizarre rumor had spread according to which the Aspirin manufactured by Bayer, a German company, contained the influenza pathogen.

Even now, the suspicion of others has awoken the prejudicial tendencies that lurk deep inside many people. If the world had thoroughly fought against intolerance, we would

not see statements like “No coronavirus-spreading Chinese allowed,” and the anti-Asian discrimination occurring in Europe and the United States may have been avoided. Or perhaps if politicians were themselves free of such prejudice, they might have maintained the most basic qualities befitting human beings despite the crisis. The loss of such qualities frustrates the sort of international cooperation required to suppress the pandemic.

Seventh, during the Spanish influenza, sanitation workers in the United States contracted the virus, garbage trucks stopped working and rubbish piled up in the cities. This inevitably worsened sanitary conditions in metropolitan areas. The collapse of healthcare systems must be avoided, but the collapse of sanitation systems poses an even greater danger.

Eighth, as the infection spreads amongst policymakers and bureaucrats, the functions of government may be hindered. The then President of the United States, Woodrow Wilson, became infected with the Spanish influenza, coming down with a fever of 39.4 degrees and was admitted to a hospital in the middle of a four-nation conference with Great Britain, France, and Italy. During his absence, the tone of the meeting changed considerably, and it went on to establish the punitive measures against Germany in the Treaty of Versailles.

6 The judgement of Clio

We cannot deem the danger to have passed once the coronavirus disease is

suppressed. What is truly frightening is not the virus, but the people who are frightened of it. Unlike Japan’s Prime Minister, German Chancellor Angela Merkel addressed in a March 18 speech about the painful and unprecedented nature of having to restrict basic human rights. For Merkel, who was born in East Germany, the right to move and travel freely was hard won (see Mikako Hayashi-Husel’s Japanese translation of the speech ②). Nonetheless, I greatly doubt that this will continue to be an exception. The current pandemic will most likely trigger a significant transformation in people’s consciousness. As their fear of risk increases in the face of unforeseen circumstances, nations may take on more autocratic styles of isolated governance via the retention and management of big data, or may seek a more self-serving, nationalistic model of statehood. Yuval Noah Harari sees cautious optimism for the possibility that the ideals of the European Union will be renewed in the wake of the pandemic. I, on the other hand, can envisage a rapid decline in the value of these ideals, for the reasons stated above (Yuval Noah Harari, “In the Battle Against Coronavirus, Humanity Lacks Leadership,” *Time*, March 15, 2020 ③). Harari calls on countries not to isolate themselves but to cooperate, which I completely agree with. Nonetheless, the international community is now full of countries utterly mired in nationalistic thinking. As such, the international order and democratic nations may be on the path to a genuine decline, just as they appeared to be

prior to the pandemic.

Furthermore, though this was not mentioned by Harari, a market has emerged for fear-suppressing products such as disinfection services that claim to “neutralize” the novel coronavirus. People have become even more obsessed with the need for cleanliness, already widespread at the best of times, and this threatens to kill off those bacteria and viruses that are useful to the human body, weakening the body’s microflora and potentially exposing their immune systems to negative effects. Following the First World War, poison gas was redeployed for use in consumer products as insecticides (One such gas, Zyklon B, would later be used in the Holocaust). That these were used to disinfect public transport and public buildings is probably due to the havoc wreaked by the influenza (see Tatsushi Fujihara, *Sensō to nōgyō* [War and agriculture], Sueisha International Shinsho, 2017).

A useful description of the damage caused by our culture of disinfection can be found in Martin J. Blaser’s book *Missing Microbes: How the Overuse of Antibiotics is Fueling Our Modern Plagues* (Henry & Holt, 2014). It is possible that, by not allowing specific viruses to survive in the body over a long period of time, we will lose the ability to protect ourselves from other pathogens. Furthermore, when the obsession with cleanliness becomes linked with racism it becomes even more dangerous, as we see in the case of Nazism (H.P. Bleuel, *Das saubere Reich*, published in Japanese as

Nachi doitsu–Seiketsu na teikoku [Nazi Germany – The clean empire], translated by Kaori Ojima, Jimbun Shoin, 1983).

We can thus conceive of any number of bad outcomes. Yet the denizens of world history have not once, from reflecting on such crises, produced guiding principles to avoid repeating future crises. For those of us who hold the blood-stained baton of history, surely now is the time for us to search for principles that may be useful in the future.

First, nobody should be prevented from performing their everyday habits – mouth rinsing, hand washing, brushing teeth, face washing, ventilation, bathing, meals, cleaning, and sleep – by anybody else. This might seem obvious, yet history shows us that war and the movement by ships and trains that war requires make it difficult for people to perform these activities. History likewise shows that keeping human beings confined or imprisoned creates problems too, something we are well aware of. Even if we are busy at work, those in charge, in addition to not preventing their subordinates from carrying out these basic preventive measures (such as brushing one’s teeth during lunchtime, or keeping shared garbage bins and toilets clean and tidy), should themselves also practice it. Eating well, laughing, and sleeping well are all essential to keep the immune system strong, and we would do well to reconsider our focus on work at their expense.

Second, there should be absolutely no self-restraint, or imposed restraints, when it

comes to escaping from or objecting to violence or the unreasonable demands made within organizations or in the home. Local governments must quickly make preparations to deal with these issues. In the twentieth century, the notion of Burgfrieden (literally “castle peace,” the truce amongst political parties agreed to in Germany during the First World War) became the norm during times of all-out war, yet the silencing of grievances will likely be the very thing that worsens the impact of COVID-19. In a March 16 televised address, the French President, Emmanuel Macron, repeatedly stated that “France is at war,” while US President Donald Trump has no qualms calling himself a “wartime president.” This type of language is a double-edged sword. While it does raise the sense of urgency, it is also extremely effective at suppressing opposing views.

Third, whether it is a war, the Olympics, or an international exposition, pouring the nation’s soul into an event that cannot easily be cancelled or postponed due to disaster and disease is a huge waste of tax revenues and time. All such events should be managed simply in accordance with their fundamental spirit. Particularly countries such as Japan, an archipelago frequented by natural disasters, should manage these events in a way that allows the possibility of their cancellation.

Fourth, we must consider what the danger of becoming infected with COVID-19 entails for those who, in the shadows of today’s globalized economy, have had to live as if they were

already at war. In times of crisis, we easily forget the obvious truth that such is life for those who live in perpetual crisis. For people living near military bases, where a military aircraft might come crashing down at any time, is the risk of a nervous breakdown caused by the roar of machinery, or of being involved in some other accident, lower than the risk of contracting the coronavirus disease? For those who were exposed to radiation in the Fukushima nuclear disaster and who are still living in emergency accommodation, is the risk of developing a new disease lower than the risk of COVID-19? For workers who are constantly harassed by their bosses, is the risk of death by overwork, suicide or depression lower than the risk of dying from COVID-19? Is the possibility that homeless people suffer illnesses less than that of their catching COVID-19? For single mothers working on temporary contracts, is the prospect of working themselves into the ground and burdening their children less frightening than COVID-19? Is the risk that a child who struggles at school is psychologically damaged by their schooling less than the risk of them developing COVID-19 symptoms? Perhaps those in power have forgotten that every day they expose people to such crises. If we look to recent history, it is easy to see that COVID-19 will, above all, have enormous long-term effects on people who have been driven into vulnerable circumstances.

Fifth, notwithstanding the current crisis, we must not stop protesting against the control of

information or its inaccurate communication. Only those who, like Taiwan's Minister for Health, are both physically and intellectually engaged, who respond honestly to any question at any time, are capable of bearing the burdens of government. In addition, too many online newspaper articles require users to pay for access even if they contain information that might save lives. Restricting information can result in deaths that might have otherwise been prevented. At the very least, media companies have a responsibility to make articles related to the novel coronavirus freely available.

Japan, like all other countries, is being tested by Clio, the goddess of history. Is Japan worthy of surviving as a nation after the pandemic is over? How will Clio make her judgement? Scholarship and art emerging from the crisis are valuable indicators, and great transformations in both will likely occur in every country. But ultimately, these will not be the critical decider. A low death count will likewise be left out of the final decision. Our test, as I have discussed, will be this: Did we fight against those who would debase and dispose of human values? Did we defeat that savagery which, overcome by emotion, relieves its frustrations through witch hunts and attacks on the weak?

In her diary of life in lockdown in Wuhan city the writer Fang records a warning: "The standard which determines whether a

country is civilized or not is not the number of skyscrapers it has, whether there are cars rushing around the streets, if it has advanced weaponry, a strong army or advanced science and technology. Nor is it whether the country has rich and diverse forms of art, whether it can hold grand events, if it has magnificent fireworks, if it can make merry in the world with the power of money, or whether it can get its hands on anything in the world. It has nothing to do with any of these. There is but one standard: how it looks after the weak" (for the Japanese translation, see Japan-China Welfare Planning ④).

Precisely in this time of crisis, we need to increase our efforts to meet the challenge laid down by Fang, which asks how we might improve on measures for those who will bear the brunt of the crisis. This crisis will expose both the baseness of human beings and their many day-to-day crises. How prepared are we to fight for those who have been exposed, to an appalling extent, to threats rivalling that of COVID-19? Are we prepared to keep fighting for them after the pandemic? The answers to these questions will decide Clio's judgement. In a post- pandemic world, any country that boasts of "suppressing" the virus by sacrificing the weak or by shirking its responsibilities may just collapse under the weight of its own shame.

* * *

Tatsushi Fujihara

Born 1976 in Asahikawa, Hokkaido, raised in Yokota (now Okuizumo), Shimane Prefecture. Associate Professor, Institute for Research in Humanities, Kyoto University, specializing in agricultural history. Publications include *Kyūshoku no rekishi* [School lunch – A history] (Iwanami Shoten, 2018), *Bunkai no tetsugaku* [A philosophy of disintegration] (Seidosha, 2019), *Torakuta no sekaishi* [A global history of the tractor], (Chuko Shinsho, 2017), *Sensō to nōgyō* [War and agriculture] (Sueisha International Shinsho, 2017), *Kabura no fuyu – Dai-ichi sekai taishen doitsu no kikin to minshū* [The turnip winter: Famine and the masses in First World War Germany], Jimbun Shoin, 2011. Co-authored publications include *Gendai no kiten - daiichi sekai taishen* [The origins of the modern age – The First World War] (4 Vols., Iwanami Shoten, 2014).

Affiliation: Institute for Research in Humanities, Kyoto University

Corresponding email: fujihara.tatsushi.8c@kyoto-u.ac.jp

แนวทางการใช้ชีวิตในช่วงเฝ้าเฝ้า: ผ่านวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์

1. วิเคราะห์สถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นอย่างสุขุม
รอบคอบ

2. ฝากความหวังไว้กับประเทศได้หรือไม่
3. ฝากความหวังไว้กับครอบครัวได้หรือไม่
4. ใช้ชีวิตสเปนกับโรคโควิด-19
5. บทเรียนจากใช้ชีวิตสเปน
6. การพิพากษาของเทพีโคลีโอ

(บทความหมายเลข 1-4 สามารถเข้าถึงได้จาก
QR Code ท้ายบทความภาษาอังกฤษ)

1. วิเคราะห์สถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นอย่างสุขุม รอบคอบ

มนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์ที่เก่งแต่ทฤษฎีมีนิสัยเสีย คือ
มักอยากฟังฟังความหวังอันเลื่อนลอยที่อยู่ไกลลิบ
มากกว่าอันตรายที่เห็นเด่นชัดเบื้องหน้า ดังนั้นผู้คน
จำนวนมากจึงมีแนวโน้มจะมองโลกในแง่ดีว่า ตัวเอง
นั้นคงจะไม่ติดเชื้อไวรัสแน่ ๆ หรือถึงติดก็ไม่ตายที่ทำงาน
และโรงเรียนจะไม่ปิด อัตราการเสียชีวิตที่สูงในประเทศ
อื่นจะไม่มีวันเกิดขึ้นในประเทศของตน ข้าพเจ้าเองก็เป็น
หนึ่งในคนที่มักคิดเช่นนั้น

เมื่อต้องเผชิญหน้ากับวิกฤตอันใหญ่หลวง ความคิด
ของผู้คนแทบทุกคนจะไม่สามารถก้าวข้ามขีดจำกัด นั้น
เป็นเหตุให้ผู้คนที่ฟังการมองโลกในแง่ดีและหลีกเลี่ยง
จากความเป็นจริง...ญี่ปุ่นมีผู้ติดเชื้อและผู้เสียชีวิตน้อย,
การแพทย์ของญี่ปุ่นเจริญก้าวหน้า, เด็กและคนหนุ่มสาว
ล้มป่วยได้ยาก, ใช้เวลาราว 1-2 สัปดาห์ก็น่าจะรู้แล้วว่า
การแพร่ระบาดจะขยายวงกว้างหรือควบคุมได้, อีก 2
สัปดาห์ต่อจากนี้จะถึงช่วงสำคัญที่จะชี้ชะตา, 3 สัปดาห์
ต่อจากนี้คือช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของสถานการณ์, มีเวลา

อีกตั้งปีจัดโอลิมปิกได้ไม่มีปัญหา, เราคงไม่เป็น 4 คน
ใน 100 หรือ...ไม่แปลกที่ผู้คนอยากจะคิดเช่นนั้น
แล้ววันหนึ่งความหวังก็จะกลายเป็นความมั่นใจอันไร้
มูลเหตุไปโดยไม่รู้ตัว สงครามโลกครั้งที่หนึ่งเริ่มต้นขึ้น
ในฤดูร้อนของค.ศ.1914 และยืดเยื้อไปถึงฤดูใบไม้ร่วง
ในปี 1918 ตอนเริ่มต้นสงคราม จักรพรรดิวิลเฮล์มที่
2 แห่งเยอรมนีสัญญากับประชาชนว่า สงครามจะยุติ
ลงก่อนถึงวันคริสต์มาส ส่วนในสงครามโลกครั้งที่สอง
กองบัญชาการใหญ่ของจักรวรรดิแฟรงก์ประกาศว่า
สงครามจะจบลงด้วยชัยชนะของญี่ปุ่น การมองโลกใน
แง่ดีและคำสัญญาของผู้ปกครองประเทศเหล่านี้ถูก
ถ่ายทอดออกไปโดยสื่อมวลชน ทำให้แม้แต่คนที่ต่อต้าน
รัฐบาลมาโดยตลอดก็หลงเชื่อไปไม่น้อย นี่คือการจริง
อันโหดร้ายของประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์โลกนั้นเต็มไปด้วยวิกฤตที่คุกคาม
ชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการแพร่ระบาดอย่างหนักของ
กาฬโรค, สงครามสามสิบปี, แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ที่
ลิสบอน, สงครามนโปเลียน, ทุพภิกขภัยครั้งใหญ่ใน
ไอร์แลนด์, การแพร่ระบาดเป็นวงกว้างของอหิวาตกโรค
กาฬโรคและวัณโรค, สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง, ใช้ชีวิต
สเปน, โฮโลโดมอร์ (มหาทุพภิกขภัยในยูเครน),
สงครามโลกครั้งที่สอง, อุบัติเหตุโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ใน
เชอร์โนบิลระเบิด, อุบัติเหตุโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ฟูกูชิมะ
หมายเลขหนึ่งระเบิด ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ใด เมื่อ
ภัยอันตรายร้ายแรงอย่างกรายมาถึง การแปรเปลี่ยนไป
ทุกขณะของสภาพความเป็นจริงมักทำลายความหวัง
ให้พังพินาศลงอย่างเล็ดเย้นมาโดยตลอด โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งในประเทศญี่ปุ่นที่ผู้คนถูกทำให้คุ้นชินกับ
ประกาศของกองบัญชาการใหญ่ของจักรวรรดิ ในทาง

ประวัติศาสตร์นั้นเป็นที่ทราบกันว่า ลัทธิความหวังนิยม ศีลธรรมนิยม ตลอดจนความเชื่อในจิตตานุภาพแบบ ฉาบฉวย (เช่น กลบเกลื่อนความพ่ายแพ้ด้วยการบอกว่า “เปลี่ยนทิศทาง” แทนที่จะบอกว่า “ถอนกำลังออกมา”) ที่ผู้ปกครองบ้านเมืองส่งออกมาเพื่อมอมเมาผู้คนและ บั่นทอนความสามารถในการพิจารณาไตร่ตรองนั้น เปรียบได้กับแค่สุราราคาถูก อาจกล่าวได้ว่า ถ้าเป็นเพียง ความหวังระดับที่ว่าก็อย่าหวังเสียจะปลอดภัยกว่า

สำหรับนักวิชาการสายมนุษยศาสตร์ที่มีเครื่องมือ เพียงความสามารถในการจินตนาการและถ้อยคำ ไม่สามารถผลิตวัคซีนหรือพัฒนายารักษาโรคโควิด-19 สิ่งที่มีมนุษย์ในสายอาชีพเช่นนี้จะทำได้มีขีดจำกัด แต่ก็เชื่อว่าอย่างน้อยนิด ยกตัวอย่างเช่น นักวิชาการด้าน ประวัติศาสตร์มีความสามารถในการละทิ้งการตีความ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบให้เข้าข้างตัวเองหรือ สำนักพิมพ์หรือประเทศชาติ และสามารถหักห้ามใจที่จะ ไม่นำสิ่งเหล่านั้นมาใช้ในเรื่องราวอันจะให้ความหวัง อันยิ่งใหญ่แก่ผู้คน พวกเขาถูกฝึกฝนการใช้เทคนิคใน การอ่านข้อมูลทางประวัติศาสตร์โดยปราศจากอคติ อย่างจริงจังมาโดยตลอด และการฝึกฝนดังกล่าวน่าจะมี ส่วนทำให้สามารถเลือกสรรความหวังที่มนุษย์อยาก พึ่งพาได้อย่างสุขุมรอบคอบโดยอ้างอิงจากปรากฏการณ์ ทำนองเดียวกันในอดีต และทั้งหมดนี้จะกระทำโดยไม่ถูก ครอบงำจากลัทธิวิทยาศาสตร์นิยมและศีลธรรมนิยม โชคดีที่ข้าพเจ้าพอจะมีความรู้ในด้านประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อมอันเป็นศาสตร์ที่ต้องมองความเชื่อมโยง ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (โดยเฉพาะจุลินทรีย์) ในเชิง ประวัติศาสตร์อยู่บ้าง ข้าพเจ้าจึงหวังว่างานที่กำลังทำอยู่ จะพอช่วยให้เราได้เบาะแสบางอย่างในการค้นหา แนวทางการใช้ชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบัน

2. ฝากความหวังไว้กับประเทศได้หรือไม่

ก่อนอื่นข้าพเจ้าอยากสังเกตการณ์ความเป็นจริง ในเชิงประวัติ

โรคโควิด-19 กำลังแบ่งโลกออกเป็นส่วน ๆ รวม

ถึงภายในประเทศญี่ปุ่น แต่จะว่าไป การที่ญี่ปุ่นมีผู้ติดเชื้อ น้อยส่วนใหญ่เนื่องมาจากการตรวจหาน้อย เราจึงไม่ ควรดีใจไป เป็นโชคร้ายของญี่ปุ่นที่จนถึงเมื่อไม่นาน มานี้ มีผู้กระเสือกกระสนอยากจัดการแข่งขันโตเกียว โอลิมปิกให้ได้ในเดือนกรกฎาคม (2020-ผู้แปล) ได้นำ แนวคิดมองโลกในแง่ดีอันไม่มีมูลความจริงมาสู่สังคม ญี่ปุ่น แต่ทันทีที่มีการตัดสินใจเลื่อนการแข่งขันออกไป จำนวนผู้ป่วยในเมืองหลวงก็พลันเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนในภาพรวมของทั้งโลก จำนวนผู้ติดเชื้อและเสียชีวิต ที่ไม่รวมผู้สูงอายุและผู้ป่วยหนักก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน ยิ่งไปกว่านั้น โรคโควิด-19 ไม่ได้แค่ทำลายสุขภาพ แต่ยัง กำลังสั่นคลอนความเชื่อมั่นต่อประเทศชาติ ครอบครัวย ตลอดจนอนาคตซึ่งเป็นสิ่งที่ฐานรากเริ่มโง่งมอยู่แล้ว ทั้งสิ้น

ลำดับแรก ประเทศชาติ

ในยามเผชิญหน้ากับวิกฤต ผู้คนจะพยายามยึด ตัวผู้นำและ “คำชี้ขาด” ของผู้นำเป็นความหวังสุดท้าย หลุดความคิดของตัวเอง แล้วพยายามส่งต่อทุกสิ่งอย่าง ให้ผู้ว่าราชการจังหวัด นายกรัฐมนตรี หรือผู้นำ

ถ้าผู้นำขององค์กรที่เราสังกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้นำประเทศนำเสนอข้อมูลแก่สมาชิกอย่างเปิดเผย ไม่ปิดบังมาโดยตลอด แน่แน่นอนว่า สมาชิกย่อมสามารถ เลือกวิธีที่จะปฏิบัติตนโดยใช้ข้อมูลเหล่านั้น และหากเป็น ผู้นำที่ใจกว้างยอมรับความเห็นต่าง ก็น่าจะสามารถเสนอ วิธีแก้ปัญหาที่สร้างสรรค์ยิ่งขึ้นไปอีกได้ ถ้าเป็นองค์กร ที่ให้ความเคารพต่อเอกสารที่ส่งมอบให้คนรุ่นต่อไป โดยไม่มีการปลอมแปลงข้อมูลหรือสั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชา แก้ไขข้อมูล และให้ความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ บางที เราอาจช่วยชีวิตคนที่ไม่จำเป็นต้องตายได้ ถ้าเป็นประเทศ ที่ไม่มีผู้นำที่ยัดเยียดความผิดของตนให้ลูกน้องแล้ว หลบหนีไปนั่งบัญชาการอยู่ที่ส่วนกลาง ก็น่าจะช่วย ปลดปล่อยความกังวลของผู้เป็นหน้าด่านในต่อสู้กับ เชื้อไวรัส เช่น พยาบาล ผู้ให้การดูแล ผู้ดูแลเด็ก อาชีพ ให้บริการลูกค้า ไปได้ในระดับสูงสุด ถ้าหากพวกเราได้

เลือกผู้นำที่แม่ในสถานการณ์วิกฤตก็ตอบคำถามของผู้สื่อข่าวได้อย่างมีไหวพริบโดยไม่ก้ำกั้วความเห็นส่วนน้อย ผู้คนก็จะสามารถปฏิบัติตนได้อย่างเข้าใจและยอมรับ ถ้าหากเป็นรัฐบาลที่ตระหนักมาโดยตลอดว่า การนำภาษีไปใช้เป็นงบประมาณในการศึกษาวิจัยเพื่อขัดเกลา “ปัญญาอันลุ่มลึกของมนุษยชาติ” เป็นภารกิจที่ต้องทำมากกว่าการถูกสหรัฐอเมริกาบังคับให้ซื้อของที่ไม่เป็นประโยชน์อันใดใน “ยามเกิดเหตุการณ์ที่เสี่ยงต่อความมั่นคง” ก็น่าจะสามารถเสนอนโยบายเชิงวิทยาศาสตร์ที่อย่างน้อยก็ไม่ส่งผลลบในสถานการณ์แพนเดมิก (การที่โรคระบาดแพร่กระจายไปทั่วโลก-ผู้แปล)

แต่น่าเสียดายว่า รัฐบาลญี่ปุ่นหรืออาจรวมถึงรัฐบาลลักษณะเดียวกันในต่างประเทศไม่สนใจรับฟังเสียงวิพากษ์วิจารณ์จำนวนนับไม่ถ้วนเช่นที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมา และละเลยความพยายามทั้งหมดในการตอบสนองต่อเงื่อนไขข้างต้น ความเป็นไปได้ที่พวกเราจะได้รับความช่วยเหลือหากฝากความหวังไว้กับรัฐบาลเช่นนี้ได้ถูกทำลายลงเป็นผุยผง จากกลุ่มตัวอักษรที่เขียนด้วยมืออันสั่นเทา ก่อนปลิดชีวิตตัวเองของคุณอาคางิโทชิโอะว่า “สุดท้ายแล้วลูกน้องระดับล่างก็ถูกตัดหางปล่อยวัด” “นี่มันสังคมอะไรกันเนี่ย” ที่ลงในนิตยสารชูคังบุนซุน ฉบับวันที่ 26 มีนาคม รวมถึงจากคำพูดอันหละหลวมไร้ความรับผิดชอบอย่างน่าตกใจของผู้อยู่ในศูนย์กลางอำนาจของรัฐบาลที่กล่าวไว้ในรัฐสภาปัจจุบัน อีกทั้งความจริงอันเหลือเชื่อที่รัฐบาลชุดปัจจุบันยังได้รับเสียงไว้วางใจถึง 45.5% ยิ่งทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงไปอีก (ผลสำรวจประชามติของสำนักข่าวเคียวโดนิวส์ เผยแพร่เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2020)

ยิ่งไปกว่านั้น รัฐสภายังได้ให้อำนาจในการจำกัดสิทธิมนุษยชนแก่รัฐบาลชุดปัจจุบันใน “การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน” ประวัติศาสตร์โลกนั้นมักผ่านไปด้วยตัวอย่างของการใช้ประโยชน์จากประกาศที่ผู้ปกครองใช้เพื่อประโยชน์ของตัวเองซึ่งมากเกินไป วัตถุประสงค์ที่บอกว่าเพื่อคุ้มครองชีวิตของประชาชน

เช่นนี้ เราต้องขาดสติปัญญามากเพียงใดในการจะสามารถยอมรับความจริงเรื่องวิกฤตได้อย่างมองโลกในแง่ดีภายใต้รัฐบาลเช่นนี้

3. ฝากความหวังไว้กับครอบครัวได้หรือไม่

ลำดับที่สอง ครอบครัว

ถ้าหากประเทศเป็นที่พึ่งไม่ได้ ภาระในการตัดสินใจความเป็นความตายจะตกมาอยู่ที่ครอบครัว เพราะไม่มีอะไรที่อยู่ใกล้ตัวและสามารถพึ่งพาได้อย่างสบายใจเท่ากับครอบครัว หรืออาจพูดได้ด้วยซ้ำว่า ครอบครัวคือผู้ร่วมชะตากรรม เนื่องจากไม่อาจหลีกเลี่ยงการเป็น “ผู้สัมผัสใกล้ชิด” ได้ อย่างไรก็ตาม พ่อแม่ที่ไม่สามารถทำงานที่บ้านได้จะต้องทิ้งลูกที่ยังอยู่ชั้นประถมไว้ที่บ้านแน่นอนว่าพวกเขาต้องต่อสู้กับความกังวลและรู้สึกผิด อีกทั้งการเลิกจ้างจากสภาพเศรษฐกิจตกต่ำก็เพิ่มขึ้น แม้การให้พ่อแม่สูงวัยที่บ้านอยู่ห่างไกลมาช่วยจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง แต่ก็เกิดความกังวลว่า การเดินทางไกลอาจเพิ่มความเสี่ยงในการติดเชื้อ สุดท้ายแล้วทั้งปัญหาเรื่องแหล่งรายได้และสภาพแวดล้อมในการเลี้ยงลูกก็ไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข อีกทั้งไม่มีอะไรเป็นหลักประกันได้ว่า ครอบครัวมีความปลอดภัย

ว่ากันตามตรง ครอบครัวเป็นสถานที่ที่ปลอดภัยสำหรับเด็กจริงหรือ เราไม่ได้พูดกันในระดับที่ว่า ครอบครัวควรปลอดภัยหรือไม่ควร แต่พูดในระดับที่ว่า เป็นเช่นนั้นหรือไม่ใช่ ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีเด็ก 1 ใน 7 คนอยู่ในสภาพขาดสน ปัญหาของนโยบายที่ได้ขยายช่องว่างทางเศรษฐกิจให้สูงถึงระดับที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจะกลับมาปรากฏให้เห็นในห้วงเวลาของวิกฤตเช่นนี้ ข้าพเจ้าเคยเขียนไว้ในหนังสือเรื่อง *ประวัติศาสตร์ของอาหารโรงเรียน* (『給食の歴史』岩波新書、2019) ว่าแม้ในช่วงที่ประเทศญี่ปุ่นมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูง ก็ยังมีเด็กเป็นจำนวนมากที่ต้องประทังชีวิตและได้รับสารอาหารที่จำเป็นในหนึ่งวันจากเพียงอาหารโรงเรียน จึงอาจพูดได้เต็มปากด้วยซ้ำว่า เด็กๆ ในปัจจุบันอยู่ในสภาพที่เส้นชีวิตเส้นสุดท้ายขาดสะบั้นลงอย่างแท้จริง

แม้ในครอบครัวที่ได้กินอาหารชั้นต่ำที่สุดที่พอ
รับได้วันละ 3 มื้อ อันตรายก็ยังมิอยู่ นิตยสาร Courrier
Japon (เผยแพร่เมื่อวันที่ 29 มีนาคม ①) รายงานว่า
“นับตั้งแต่มีการห้ามออกนอกบ้านในวันที่ 17 มีนาคม
มีความเป็นไปได้ว่าการใช้ความรุนแรงในครอบครัวเพิ่ม
สูงขึ้น ในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบของสำนักงานตำรวจ
กรุงปารีส มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัวเพิ่มขึ้นราว
32% ส่วนในพื้นที่ความรับผิดชอบของสารวัตรทหาร
เพิ่มขึ้นราว 36% ในหนึ่งสัปดาห์” เรื่องนี้ไม่ใช่ปัญหา
เฉพาะในประเทศฝรั่งเศสที่ใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิง
ภายในครอบครัวได้กลายเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม
แม้ในประเทศญี่ปุ่นเอง คงมีครอบครัวไม่น้อยที่เกิด
บรรยากาศอึดอัดอย่างบอกไม่ถูกจากการที่สมาชิก
ครอบครัวที่ปกติไม่ได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นเวลานานต้อง
มาอยู่ได้ชายคาเดียวกัน และสำหรับเด็กๆ ที่ถูกกระทำ
ทารุณอยู่เป็นประจำ ครอบครัวคงยิ่งกลายสภาพเป็นคุก
อันยากจะหลบหนี ไม่เพียงเด็กๆ คู่สมรสโดยเฉพาะ
อย่างยิ่งภรรยาที่ถูกสามีใช้ความรุนแรงมาโดยตลอด
สภาพในปัจจุบันที่ออกไปข้างนอกได้ยากก็คือคุณต๊าย
นี่เอง อีกทั้งถ้าจากนี้ไปเกิดมีผู้ติดเชื้อ ก็มีความเป็นไปได้
สูงกว่าสมาชิกบางคนในครอบครัวอาจขาดหายไป

ถ้าหากกลไกของครอบครัวเกิดขัดข้อง ผู้คนย่อม
ต้องหันไปพึ่งชุมชน แต่โชคร้ายว่า สถานที่ที่คอย
สนับสนุนผู้มีฐานะอ่อนแอทางสังคมก็ได้รับผลกระทบ
จากโรคโควิด-19 จนทำให้ประสิทธิภาพลดลงหรือไม่มี
ประสิทธิภาพอีกต่อไป ทั้ง PTA คณะกรรมการชุมชน
ตลอดจน NPO ต่างก็ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลืออย่างแข็งขัน
ได้ยากท่ามกลางความตื่นกลัวต่อการติดเชื้อผ่านการแพร่
กระจายทางอากาศ โรงอาหารสำหรับเด็กและอาหาร
โรงเรียนถูกระงับแทบทั้งหมด ทำให้ไม่มีใครดูแลท้องที่
ว่างเปล่าและหัวใจอันอ้างว้างของเด็ก ๆ

ยิ่งไปกว่านั้น หากตอนนี้เกิดภัยพิบัติขนาดใหญ่
เช่น อุทกภัยหรือแผ่นดินไหวที่พุกหลังมานี้เกิดขึ้นถี่มาก
สถานที่หลบภัยชั่วคราวของชุมชนย่อมกลายเป็นแหล่ง
แพร่ระบาดของเชื้อโรคอย่างไม่ต้องสงสัย ดังนั้นใน

ตอนนี้คณะกรรมการชุมชนในส่วนภูมิภาคทุกแห่งจึงควร
สร้างคู่มือในการรับมือต่อการอพยพในช่วงภัยพิบัติ
เป็นการด่วน

4. ใช้หวัดสเปนกับโรคโควิด-19

ในปัจจุบันที่โรคโควิด-19 ไม่ได้กำลังมุ่งหน้าสู่การ
สงบลงแต่กลับแพร่ระบาดเป็นวงกว้างมากขึ้น ข้าพเจ้า
คิดว่า เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่เราควรอ้างอิงเพื่อ
เลือกแนวทางที่น่าจะพอเป็นความหวังได้ไม่ใช่
โรคซาร์ส (SARS) หรือโรคไข้เลือดออกอีโบล่า แต่คือ
“ไข้หวัดสเปน” หรือ Spanish Influenza ซึ่งเป็นการ
แพร่ระบาดครั้งใหญ่เมื่อหนึ่งร้อยปีก่อน เหตุที่หายนะ
จากโรคไข้หวัดใหญ่อันมีต้นกำเนิดในสหรัฐอเมริกา
ได้ชื่อทางประวัติศาสตร์ที่ไม่ต่างจากการใส่ร้ายป้ายสี
สำหรับชาวสเปนก็เพราะ ข่าวสารเกี่ยวกับไข้หวัดใหญ่
ได้แพร่ออกมาจากประเทศสเปนซึ่งมีสถานภาพเป็นกลาง
ในด้านการควบคุมข้อมูลข่าวสารในช่วงสงคราม โรค
ดังกล่าวระบาดซ้ำรวม 3 รอบในช่วงเวลา 3 ปีตั้งแต่
ค.ศ.1918 ถึง 1920 คร่าชีวิตผู้คนในโลกไปอย่างต่ำ
ประมาณ 48 ล้านและอาจถึง 100 ล้านคนหากประมาณ
การอย่างสูง (山本太郎『感染症と文明—共生への道』岩
波新書、2011) สร้างความประหวั่นพรั่นพรึงถึงขีดสุด
ให้แก่ผู้คนทั่วโลก แต่กระนั้นกลับกลายเป็นหนึ่งหน้า
ในประวัติศาสตร์ที่แทบไม่มีการหยิบยกมาพูดถึงทั้ง
ในตำราประวัติศาสตร์และในสมาคมวิชาการทาง
ประวัติศาสตร์ทุกแห่งในขณะทำวิจัยเรื่องความอดอยาก
ในประเทศเยอรมนีในช่วงสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง (『カ
ブラの冬—第一次世界大戦ドイツの飢饉』人文書院、
2011) ข้าพเจ้าเคยสำรวจเกี่ยวกับ Spanish Influenza
ที่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนเป็นจำนวนมาก
ประสบการณ์ในครั้งนั้นทำให้ข้าพเจ้าได้ฉุกคิดว่า
ไข้หวัดสเปนมีจุดที่คล้ายคลึงกับแพนเดมิกที่กำลัง
เกิดขึ้นอยู่ไม่น้อย ทั้งคู่เกิดจากเชื้อไวรัส ไม่เลือกประเทศ
มีการแพร่ระบาดเป็นวงกว้างไปทั่วทั้งโลก เกิดการติดเชื้อ
เป็นกลุ่มก้อนในเรือขนาดใหญ่และมีผู้เสียชีวิต เกิดข่าว

ลือแพร่สะพัด มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก และสถานการณ์ขณะเกิดการแพร่ระบาดคล้ายคลึงกัน

อย่างไรก็ตาม ในตอนนั้นเทคนิคในการคัดแยกไวรัสโรคไข้หวัดใหญ่ออกมายังไม่พัฒนาเพียงพอ หากมองในเชิงเทคนิคทางการแพทย์ก็ต้องยอมรับว่ายุคปัจจุบันได้เปรียบกว่า แต่หากมองในเชิงปริมาณบุคคลที่มีประชากรทั้งโลกเพียงประมาณ 1,700 ล้านคนก็ได้เปรียบกว่าในปัจจุบันที่ประชากรเพิ่มขึ้นจนกลายเป็น 7,500 ล้านคน อีกทั้งการที่นอกเหนือจากหนังสือพิมพ์แล้ว สื่อจำนวนมากรวมถึง SNS (เครือข่ายสังคมออนไลน์) สามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้อย่างมหาศาลไม่ว่าจะจริงหรือไม่ก็ตาม ก็นับเป็นลักษณะเด่นอีกอย่างหนึ่งของยุคปัจจุบัน แต่ว่ากันตามตรงข้าพเจ้าเองก็ยังไม่รู้ว่าฝ่ายไหนได้เปรียบกว่า เพราะเมื่อร้อยปีก่อนยังไม่มี WHO ซึ่งโดยหลักการแล้วน่าจะทำให้ยุคปัจจุบันได้เปรียบกว่า แต่เราก็ได้เห็นแล้วจากรายงานข่าวว่า ยากที่จะมองเช่นนั้นได้

เมื่อร้อยปีก่อน ญี่ปุ่นอยู่ในช่วงที่เกิดการจลาจลข้าวและสงครามไซบีเรีย (การส่งทหารเข้าไปในไซบีเรีย) ในตอนนั้นทั้งในเอเชีย ยุโรป และทวีปอเมริกาเหนือได้เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากรในระดับที่ไม่เคยมีมาก่อนเพราะอยู่ในช่วงเกิดสงครามโลกครั้งที่หนึ่งพอดี ชายหนุ่มจำนวนมากได้โดยสารเรือขนสินค้าจากสหรัฐอเมริกาที่เริ่มมีการระบาดของไข้หวัดใหญ่มาดังแต่ฤดูใบไม้ผลิของค.ศ.1918 มุ่งหน้าสู่ยุโรป ภายในเรือที่มีระบบระบายอากาศอันเลวร้ายทั้งแออัดไปด้วยผู้คนจึงเกิดการระบาดของโรคอย่างรวดเร็ว ชายหนุ่มที่เคยแข็งแรงทยอยล้มตายดังใบไม้ร่วง นอกจากนี้ที่ยุโรปยังมีแรงงานจากเอเชียทำงานอยู่เป็นจำนวนมาก ผู้คนจากอินโดจีนภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสขึ้นฝั่งที่ประเทศฝรั่งเศส ผู้คนจากอินเดียและพม่าลงเรือที่อังกฤษ ส่วนแรงงานจากจีนได้ขึ้นฝั่งที่ยุโรปเป็นจำนวนมาก (เกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่หนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อ้างอิงจาก 早瀬晋三『マンダラ国家から国民国家へ—東南アジア史のなかの第一次世界大戦』人文書院、2012) ใน

ไม่ช้า การระบาดก็แพร่กระจายไปถึงเอเชีย ว่ากันว่าในประเทศญี่ปุ่นก็มีผู้เสียชีวิตประมาณ 4 แสนคน

คาดว่าสิ่งที่น่าจะทำให้ไข้หวัดสเปนระบาดไปทั่วโลกจนมีทหารเสียชีวิตไปเป็นจำนวนมากได้แก่ สภาพสุขอนามัยและโภชนาการในช่วงสงคราม อัลเฟรด ดับเบิลยู ครอสบี นักประวัติศาสตร์ด้านสภาพแวดล้อมกล่าวว่าถึงแม้นายทหารจะรู้สึกไม่สบาย แต่พวกเขาก็ต้องฝืนทำงานต่อไปภายใต้สภาพทางสุขอนามัยที่เลวร้าย นี่จึงเป็นเหตุให้อาการของพวกเขาแย่ลงและติดเชื้อได้ง่าย ส่วนผู้ที่อยู่แนวหลังก็เดือดร้อนจากการมีอาหารไม่เพียงพอ ซึ่งก็เป็นเงื่อนไขที่เหมาะสมต่อการโจมตีของเชื้อไวรัสไข้หวัดใหญ่ ยิ่งไปกว่านั้น สิ่งหนึ่งที่สร้างความทุกข์ทรมานให้แก่บรรดานายทหารได้แก่โรคฟันผุ (Ruchel Duffett, *The Stomach for Fighting: Food and the Soldiers of the Great War*, Manchester University Press, 2012, p.21.) เรื่องนี้ทำให้สันนิษฐานได้ว่าสภาพสุขอนามัยในช่องปากอันเป็นจุดสำคัญที่ไวรัสอาศัยอยู่นั้นคงไม่ดีเอามาก ๆ

ถึงกระนั้นเราก็ไม่สามารถเชื่อมกับการที่ไม่มีสงครามใหญ่ระดับโลกเกิดขึ้นในปัจจุบัน การเคลื่อนย้ายของผู้คนในช่วงสิบปีมานี้ดำเนินไปอย่างคับคั่งชนิดยุคที่กล่าวถึงข้างต้นเทียบไม่ติด ปรากฏการณ์ใหญ่ที่สุดของการเคลื่อนย้ายของผู้คน ได้แก่ ภาวะนักท่องเที่ยวล้นเมือง (Overtourism) บรรดานายทหารในอดีตเปรียบได้กับนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน ความถี่และปริมาณการเคลื่อนไหวของนักท่องเที่ยวผ่านเครื่องบินซึ่งเข้ามาแทนเรือในอดีตต่างกันอย่างลิบลับ และทั้งหมดนี้คือลักษณะเด่นของการระบาดในครั้งนี้

5. บทเรียนจากไข้หวัดสเปน

ไข้หวัดสเปนในอดีตกำลังให้บทเรียนแก่พวกเราที่ใช้ชีวิตอยู่ในยุคปัจจุบัน ข้าพเจ้าอยากลองสรุปบทเรียนนี้โดยอ้างอิงจากงานเรื่อง *ไข้หวัดใหญ่ที่เลวร้ายที่สุดในประวัติศาสตร์* แพนเดมิกที่ถูกลืม ของ ครอสบี (『史上最悪のインフルエンザ—忘れられたパンデミック』西

村秀一訳、みすず書房、2004)

ประการแรก การที่มีความเป็นไปได้ว่าโรคระบาดจะไม่จบในรอบเดียว เพราะกรณีของไข้หวัดสเปนนั้นก็มีการวนกลับมา” ถึง 3 รอบ รอบแรกใช้เวลา 4 เดือนในการระบาดไปทั่วโลก ส่วนรอบ 2 มีอัตราการเสียชีวิตที่สูงกว่ารอบแรก ดังนั้นแม้โรคโควิด-19 จะมีผู้ติดเชื้อน้อย แต่ก็ประมาทไม่ได้เป็นอันตราย เนื่องจากไวรัสมีการกลายพันธุ์ ยิ่งหากเกิดการคัดเลือกโดยธรรมชาติ ก็มีความเป็นไปได้ที่ไวรัสชนิดไม่ร้ายแรงจะถูกกำจัดไปขณะที่ไวรัสที่มีพิษร้ายแรงกลับเพิ่มจำนวนขึ้น ข้าพเจ้าไม่เข้าใจว่า ทำไมนักการเมืองและสื่อมวลชนพากันคิดว่าแพนเดมิคจะจบลงในการระบาดรอบเดียว แค่ศึกษาประวัติศาสตร์ยุคปัจจุบันเพียงเล็กน้อยก็น่าจะรู้แล้วว่าไม่มีอะไรรับประกันได้เลยว่า จะสามารถจัดโตเกียวโอลิมปิกได้ในปีหน้า

ประการที่สอง การพยายามผินท้าวงานเมื่อรู้สึกไม่สบาย หรือสั่งให้คนอื่นที่ไม่สบายผินท้าวงานต่อไปคือสาเหตุที่ทำให้ไข้หวัดสเปนระบาดหนักขึ้นและมีอาการรุนแรงขึ้น หากลองนึกถึงสภาพสุขอนามัยและการไม่สามารถโต้แย้งของทหารในกองทัพก็จะเข้าใจได้ในความหมายดังกล่าว ลักษณะพื้นฐานของที่ทำงานในญี่ปุ่นซึ่งสามารถผลักดันให้คนถึงขั้นเสียชีวิตจากการทำงานหนักหรือฆ่าตัวตายจึงมีแต่จะส่งผลเสีย

ประการที่สาม เราต้องไม่ละเลยที่จะดูแลบุคลากรทางการแพทย์อย่างเต็มที่ ผู้รอดชีวิตจากไข้หวัดสเปนจำนวนมากได้เล่าถึงประสบการณ์ที่รอดมาได้เพราะได้รับการดูแลอย่างทุ่มเทจากบรรดาแพทย์และพยาบาล เราสามารถจินตนาการได้ไม่ยากว่า ยามเมื่อเห็นผู้ป่วยตรงหน้ากำลังอยู่ในห้วงความเป็นความตาย คนเหล่านี้นักจะพยายามช่วยอย่างเต็มที่แม้อาจเกินกำลังของตัวเองไปบ้าง อย่างไรก็ตาม เราต้องไม่ลืมว่า บรรดาพยาบาลของญี่ปุ่นต่างกำลังต่อสู้กับเชื้อไวรัสที่ด่านหน้าอย่างอุทิศตนด้วยคำตอบแทนที่ยังถูกกำหนดไว้ในอัตราอันต่ำ ประวัติศาสตร์โลกยุคปัจจุบันยังไม่เคยตอบแทนบุญคุณบุคลากรด้านการดูแลผู้ป่วย เช่น นางพยาบาล

แม้แต่ครั้งเดียว

ประการที่สี่ การที่รัฐบาลได้จำกัดการนำเสนอข้อมูลสู่ประชาคมโลกเพื่อการทำสงครามและสื่อมวลชนก็ปฏิบัติตาม นี่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ไข้หวัดสเปนระบาดอย่างรุนแรง การเปิดเผยข้อมูลจะนำมาซึ่งการวิเคราะห์อย่างรวดเร็วและสามารถจำกัดปัจจัยการติดเชื้อให้อยู่ในวงจำกัดลงหน้าได้

ประการที่ห้า การที่ทั้งที่ไข้หวัดสเปนทำให้มีผู้เสียชีวิตมากกว่าสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง แต่กลับสูญหายไปจากทั้งประวัติศาสตร์ที่บันทึกในภายหลังและจากความทรงจำของผู้คน ทำให้ไม่มีการตรวจสอบทางประวัติศาสตร์อย่างเพียงพอ เพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์ทำนองเดียวกันขึ้นในโลกหลังจากที่โรคโควิด-19 หายไปจากโลกนี้แล้ว เราจึงต้องเก็บข้อมูลและสถิติไว้ให้ครบถ้วนและทำให้สามารถตรวจสอบเชิงประวัติศาสตร์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจำพวกที่จะพยายามไขว่คว้าอำนาจและผลประโยชน์โดยอ้างความดีความชอบจากการผ่านพ้นวิกฤตในครั้งนี้มาได้คงจะเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกับเมื่อครั้งไข้หวัดสเปน ไม่ต้องสงสัยเลยว่า กิจกรรมฉลอมชัยชนะอันน่ารังเกียจคงจะผุดขึ้นเป็นดอกเห็ด แต่ “ชัยชนะ” ต่อไวรัสนั้นสามารถเกิดขึ้นได้อย่างง่ายดายจริงหรือ นับตั้งแต่มนุษยชาติเริ่มทำการเกษตร ปศุสัตว์ อยู่อาศัยเป็นถิ่นฐานและสร้างเมือง พวกเราก็ได้ชะตากรรมของการอยู่ร่วมกับไวรัสอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง (ดูได้จากหนังสือ เช่น ジェームズ・C・スコット『反穀物の人類史—国家誕生のディープヒストリー』みすず書房、2019) ดังนั้นหากจะมีการยกย่องคุณความดีก็สมควรทำต่อการทำงานอย่างทุ่มเทกายใจของบุคลากรทางการแพทย์และนักสังคมสงเคราะห์มากกว่า

ประการที่หก การที่ทั้งรัฐบาลและประชาชนต่างถูกอารมณ์ครอบงำจนมีติดบอดกับการใช้เหตุผลไปชั่วขณะ มีตัวอย่างน่าสนใจที่เกิดขึ้นเมื่อร้อยปีก่อน “ทั้งที่อยู่ในช่วงของการระบาดระลอกสองในช่วงฤดูใบไม้ร่วง และมีเรื่องสำคัญมากมายที่ควรต้องทำ กรมสาธารณสุขของสหรัฐอเมริกากลับสั่งให้ตรวจสอบยาเม็ดแอสไพริน

ของบริษัทไบเออร์” เพราะ “ความรู้สึกต่อต้านเยอรมนีอย่างหนักถึงขั้นไม่ลืมหูลืมตาในช่วงปีค.ศ.1918” ก่อให้เกิดข่าวลือประหลาดแพร่สะพัดว่า มีการผสมเชื้อโรคไข้หวัดใหญ่ลงในยาแอสไพรินที่ผลิตโดยบริษัทไบเออร์ของเยอรมนีและนำออกจำหน่าย(クロスビー『前掲書』259頁)

แม้ในปัจจุบัน ความหวาดระแวงก็ได้ปลุกสำนึกของการเหยียดหยามที่จมอยู่ใต้กันบังของจิตใจผู้คนขึ้นมาอีกครั้ง ถ้าโลกนี้ได้ต่อสู้กับการเหยียดหยามอย่างถึงที่สุดมาโดยตลอด ในเวลาเช่นนี้ ก็น่าจะทำให้คำพูดเช่น “เราไม่ต้อนรับชาวจีนผู้แพร่เชื้อโคโรนาไวรัส” หรือการเหยียดชาวเอเชียในอเมริกาและยุโรปลดน้อยลงได้ หรือถ้ามองการเมืองเป็นมนุษย์ผู้เป็นอิสระจากสำนักของการเหยียดหยามดังกล่าว พวกเขาคงไม่สูญเสียคุณลักษณะขั้นต่ำสุดในฐานะมนุษย์แม้อยู่ในยุคสมัยแห่งวิกฤตการสูญเสียคุณลักษณะนี้เองที่เป็นตัวการขัดขวางความร่วมมือในระดับนานาชาติในการทำให้แพนเดมิกสงบลง

ประการที่เจ็ด การที่ผู้มีอาชีพรักษาความสะอาดในสหรัฐอเมริกาติดเชื้อหวัดสเปน ทำให้ไม่สามารถขับรถออกไปเก็บขยะจนมีขยะกองท่วมเมือง เรื่องนี้ย่อมส่งผลให้สภาพของสาธารณสุขในเมืองย่ำแย่ลง แน่แน่นอนว่าการล่มสลายทางการแพทย์เป็นสิ่งที่เราอยากหลีกเลี่ยง แต่การล่มสลายในการรักษาความสะอาดก็อันตรายเช่นกัน

ประการที่แปด การที่ผู้ปกครองประเทศและข้าราชการติดเชื้อมากจนเกิดความเป็นไปได้ที่จะทำให้ขั้นตอนในการบริหารบ้านเมืองติดขัด วูดโรว์ วิลสันประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาในตอนนั้นก็เป็นหนึ่งในผู้ติดเชื้อ เขาล้มป่วยลงด้วยอาการไข้สูงถึง 39.4 องศาเซลเซียสกำลังประชุมร่วมสี่ประเทศกับผู้นำของอังกฤษ ฝรั่งเศสและอิตาลี ในช่วงที่เขาพักรักษาตัวในโรงพยาบาล แนวทางของการประชุมก็เปลี่ยนไปอย่างมาก จนสนธิสัญญาแวร์ซายถูกกำหนดทิศทางไปในเชิงลงโทษเยอรมนี

6. การพิพากษาของเทพีโคลโอ

ยิ่งไปกว่านั้น เรายังไม่อาจพูดได้ว่า ถ้าโรคโควิด-19

สงบลงแล้ววิกฤตจะจากไป ในความเป็นจริง สิ่งที่น่ากลัวไม่ใช่เชื้อไวรัส แต่เป็นมนุษย์ที่หวาดกลัวต่อเชื้อไวรัสต่างหาก ต่างจากนายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่น นายกรัฐมนตรีแองเกลา แมร์เคิลของเยอรมนีได้กล่าวสุนทรพจน์ไว้เมื่อวันที่ 18 มีนาคมโดยเน้นย้ำถึงความเจ็บปวดและความเป็นกรณีพิเศษของการต้องจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ สำหรับผู้มาจากเยอรมนีตะวันออกเช่นเธอ เสรีภาพในการเคลื่อนที่และเดินทางเป็นสิ่งที่เพิ่งได้มาอย่างยากลำบาก (ผู้แปลภาษาญี่ปุ่น Mikako Hayashi-Husel²⁾) แต่ข้าพเจ้ายังสงสัยเหลือเกินว่า เรื่องนี้จะเปลี่ยนจิตสำนึกของผู้คนไปจากเดิมมาก เพราะถ้าความหวาดกลัวต่อความเสี่ยงต่อสถานการณ์ที่ไม่อาจคาดเดาได้ของผู้คนเพิ่มสูงขึ้น ประเทศอำนาจนิยมแบบควบคุมสอดส่องข้อมูลส่วนบุคคลผ่านการครอบครองและประมวลผล Big Data ตลอดจนประเทศที่หลงตัวเองแบบอัตนิยมอาจกลายเป็นต้นแบบให้เดินตาม ยูวาล โนอา ฮารารีได้นำเสนอแนวคิดมองโลกในแง่ดีของเขาอย่างระมัดระวังว่า เมื่อโรคโควิด-19 ผ่านพ้นไปจะเป็นโอกาสให้ปรัชญา EU พินคินชีฟอีกครั้ง (Yuval Noah Harari, In the Battle Against Coronavirus, Humanity Lacks Leadership, in: Time on 15 March 2020.³⁾) แต่ด้วยเหตุผลข้างต้น ข้าพเจ้ากลับคิดว่า ความเป็นไปได้ที่คุณค่าต่างๆ จะตกต่ำลงอย่างหนัก นอกจากนี้อารยียังเรียกร้องให้ทุกประเทศเลิกปิดกั้นแต่หันมาร่วมมือกันในการรับมือกับโรคโควิด-19 ซึ่งในข้อนี้ข้าพเจ้าก็เห็นด้วยทุกประการ แต่กระนั้นสังคมโลกกลับเต็มไปด้วยประเทศที่ยึดติดแต่กับแนวคิดอัตนิยม สภาพเช่นนี้อาจทำให้ระเบียบแบบแผนของโลกและประเทศประชาธิปไตยเสื่อมถอยลงอย่างจริงจังก็เป็นได้ ดูเหมือนแนวโน้มดังกล่าวได้เริ่มต้นมาตั้งแต่อ่อนหน้าแพนเดมิกด้วยซ้ำ

นอกจากนี้ ฮารารีอาจไม่ได้กล่าวไว้ แต่สืบเนื่องจากการที่บริการฆ่าเชื้อโรคเพื่อ “ฆ่าเชื้อ” โควิด-19 ได้กลายเป็นที่นิยม มูลค่าทางการตลาดของสินค้าเพื่อ

ระงับความหวาดกลัวจะถูกสร้างขึ้น ผู้คนจะถูกครอบงำโดยแนวคิดบูชาความสะอาดที่ขนาดยังไม่เกิดสถานการณ์อะไรก็ถูกลามไปทั่วอยู่แล้วตั้งแต่ก่อนหน้านั้น แล้วจุลินทรีย์ที่ให้คุณแก่มนุษย์รวมถึงไวรัสก็อาจเสี่ยงต่อการสูญไปจนหมดสิ้น จุลินทรีย์ในร่างกายมนุษย์จะอ่อนแอลงซึ่งอาจส่งผลร้ายต่อระบบภูมิคุ้มกัน ภายหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งเป็นต้นมา ก๊าซพิษถูกเปลี่ยนมาใช้เพื่อสนองความต้องการของภาคเอกชน ส่งผลให้สินค้าประเภทยาฆ่าแมลงมีมากขึ้น (หนึ่งในนั้นคือไซโคลอน B ที่เคยใช้ในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว) การที่สิ่งเหล่านี้ถูกนำมาใช้ฆ่าเชื้อในระบบขนส่งมวลชนและสถานที่สาธารณะน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการที่เชื้อไวรัสไข้หวัดใหญ่แพร่ระบาดอย่างหนักด้วย (藤原辰史『戦争と農業』集英社インターナショナル新書、2017)

เกี่ยวกับอันตรายจากวัฒนธรรมการฆ่าเชื้อนั้น ในเบื้องต้นหนังสือเรื่อง *จุลินทรีย์ในร่างกายของพวกเราที่กำลังจะสูญหายไป* ของมาร์ติน เจ. เฟรเซอร์ (山本太郎訳、みすず書房、2015) น่าจะช่วยให้เข้าใจภาพรวมได้ดี กระบวนการที่กล่าวมาข้างต้นอาจทำให้เราสูญเสียความเป็นไปได้ของการทำให้ไวรัสบางชนิดมาอาศัยอยู่ในร่างกายเป็นเวลานานและช่วยปกป้องเราจากเชื้อโรคตัวอื่น เมื่อลัทธิบูชาความสะอาดมาผนึกรวมกับลัทธิชนชาติก็จะกลายเป็นตัวปัญหายิ่งขึ้นเช่นกรณีของพวกนาซี (H.P.ブロイエル『ナチ・ドイツ 清潔な帝国』大島かおり訳、人文書院、1983)

เช่นที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า เราสามารถจินตนาการเรื่องเลวร้ายได้ไม่มีที่สิ้นสุด แต่ในประวัติศาสตร์โลกที่ผ่านมา ยังไม่เคยมีใครคิดทบทวนความผิดพลาดในอดีตและสร้างแนวทางสู่ออนาคตเพื่อจะได้ไม่ก่อให้เกิดวิกฤตแบบเดียวกันอีก แล้วในครั้งนี้ พวกเราผู้รับมอบทหาอันชุ่มเลือดที่หลังรินในประวัติศาสตร์จะไม่สามารถค้นหาสิ่งที่พอจะเป็นแนวทางที่มีประโยชน์ในอนาคตได้เลยหรือ

แนวทางแรก ไม่ว่าใครก็ตามต้องไม่พรากรธรรมเนียมปฏิบัติในการใช้ชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็น การกลัวคอ

ล้างมือ แปร่งฟัน ล้างหน้า ระบายอากาศ อาบน้ำ กินอาหารทำความสะอาดและนอนหลับไปจากผู้อื่น อาจมีเสียงตอบกลับมาว่า นั่นมันก็แนอยู่แล้ว แต่สิ่งที่ประวัติศาสตร์บอกเราก็คือ สงครามกับการเคลื่อนย้ายคนเพื่อไปทำสงครามโดยทางเรือและทางรถไฟได้ทำให้ธรรมเนียมปฏิบัติธรรมดาสามัญเหล่านี้ทำได้ยากยิ่ง และเรายังรับรู้ถึงประวัติศาสตร์ของการกวาดต้อนและกักขังผู้คนไว้ในสถานที่อันปราศจากสุขอนามัยที่ได้สร้างความลำบากในการทำเรื่องธรรมดาๆ เหล่านี้ ดังนั้นถึงแม้งานจะยุ่งเพียงใด ผู้บังคับบัญชาก็ต้องไม่ห้ามให้ลูกน้องทำการป้องกันพื้นฐานข้างต้น (เช่น การแปร่งฟันแม้ในช่วงพักกลางวัน การใช้ถังขยะและห้องน้ำส่วนกลางอย่างระมัดระวัง) ในระหว่างการทำงาน และผู้บังคับบัญชาก็ควรเป็นฝ่ายลงมือทำเป็นตัวอย่าง หรือถ้าพวกเขามาลองคิดทบทวนถึงการกระทำหลักในการสร้างภูมิคุ้มกัน ไม่ว่าจะเป็นการกินมากๆ การหัวเราะมากๆ และการหลับให้สนิทดูก็ไม่เลว เพราะที่ผ่านมามีสิ่งเหล่านี้มักถูกละเลยความสำคัญเมื่อเทียบกับงาน

แนวทางที่สอง ต้องไม่ห้ามตัวเองในการหลบเลี่ยงหรือโต้แย้งความรุนแรงและคำสั่งที่ไม่สมเหตุสมผลทั้งในองค์กรและครอบครัวอย่างเด็ดขาด ยิ่งไปกว่านั้นคือต้องไม่ให้เกิดการปรามตัวเอง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเตรียมการในเรื่องนี้อย่างเร่งด่วน เป็นเรื่องปกติสำหรับประวัติศาสตร์ของศตวรรษที่ 20 ที่จะบอกว่า เพราะเป็นการสู้รบที่ต้องระดมสรรพกำลัง เราจึงต้องยุติความขัดแย้งและหันมาร่วมมือกันดังเช่นสโลแกน “Burgfrieden” (สโลแกนที่เยอรมนีใช้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง) อย่างไรก็ตาม การควบคุมไม่ให้โต้แย้งต่างหากที่น่าจะยิ่งทำให้ความเสียหายจากโรคโควิด-19 ทวีความรุนแรงขึ้น ประธานาธิบดีเอ็มมานูเอล มาครงของฝรั่งเศสได้กล่าวซ้ำหลายครั้งในการปราศรัยทางโทรทัศน์เมื่อวันที่ 16 มีนาคมว่า “เรากำลังอยู่ในสถานการณ์สงคราม” ส่วนประธานาธิบดีโดนัล ทรัมป์ของสหรัฐอเมริกาที่เรียกตัวเองอย่างไม่สนใจเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่า “ประธานาธิบดีในภาวะสงคราม” แต่คำพูดนี้เป็นดาบสองคม เพราะนอกจากจะเป็นการ

เพิ่มระดับความฉุกเฉิน ยังเป็นคำพูดที่มีประสิทธิภาพ อย่างยิ่งในการปราบปรามความเห็นต่างด้วย

แนวทางที่สาม การที่ประเทศต้องทุ่มเทจิตวิญญาณ ให้แก่กิจกรรมที่ไม่สามารถระงับหรือเลื่อนออกไปได้ โดยง่ายเมื่อเกิดภัยพิบัติหรือโรคระบาด ไม่ว่าจะเป็น สงครามหรือโอลิมปิกหรืองานแสดงสินค้านานาชาติ นอกจากจะเป็นการสูญเสียเงินภาษีจำนวนมหาศาลแล้ว ยังทำให้เสียเวลาเป็นอย่างมาก ดังนั้นไม่ว่ากิจกรรมใด ก็ควรย้อนกลับไปสู่ปรัชญาพื้นฐานของตนและหันกลับไปดำเนินการอย่างเรียบง่าย ยิ่งในหมู่เกาะญี่ปุ่นที่มีภัยพิบัติ เกิดขึ้นบ่อยครั้งด้วยแล้ว การดำเนินงานที่สามารถรับมือ กับสถานการณ์ได้อย่างยืดหยุ่นไม่ว่าจะถูกยกเลิกเมื่อใด น่าจะเป็นสิ่งที่เหมาะสม

แนวทางที่สี่ เราต้องคิดว่า อันตรายจากการติดโรค โควิด-19 ผ่านการแพร่กระจายทางอากาศมีความหมาย อย่างไรต่อผู้คนที่ใช้ชีวิตรวมกันอยู่ในสงครามเบื้องหลัง เศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน เพราะพวกเราทุกคน ความจริงอันแสนจะธรรมดาว่า คำว่าอันตรายสำหรับผู้คนที่ ใช้ชีวิตอย่างเสี่ยงอันตรายอยู่เสมอนั้นเป็นเรื่องปกติ ในชีวิตประจำวันของพวกเขา สำหรับผู้อาศัยอยู่รอบฐานทัพ ที่ทุกวันต้องเผชิญกับเครื่องบินรบที่ไม่รู้ว่าจะตกมาใส่ เมื่อไร ความเสี่ยงที่จะเป็นโรคประสาทจากเสียงระเบิด หรือความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุที่ต่ำกว่าความเสี่ยงต่อการ ติดโควิด-19 หรือ สำหรับคนที่ต้องเผชิญกับกัมมันตรังสี จากอุบัติเหตุโรงงานไฟฟ้านิวเคลียร์ระเบิดและทุกวันนี้ ยังต้องใช้ชีวิตในศูนย์อพยพ ความเสี่ยงของการเจ็บป่วย มีน้อยกว่าความเสี่ยงต่อการติดโรคโควิด-19 หรือ สำหรับ คนที่ต้องทำงานโดยถูกกลั่นแกล้งจากเจ้านาย ความเสี่ยง ที่จะเสียชีวิตจากการทำงานหนักหรือการฆ่าตัวตายหรือ การเป็นโรคซึมเศร้ามีน้อยกว่าความเสี่ยงต่อการติดโรค โควิด-19 หรือ ความเป็นไปได้ที่คนไร้บ้านกำลังเจ็บป่วย มีน้อยกว่าความเป็นไปได้ในการติดโรคโควิด-19 หรือ สำหรับคุณแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ทำงานในฐานะลูกจ้างชั่วคราว ความกลัวที่จะไม่สบายจนเป็นภาระให้ลูกมีน้อยกว่า ความกลัวต่อโรคโควิด-19 หรือ ความเสี่ยงที่เด็กผู้ไม่

สามารถปรับตัวให้เข้ากับโรงเรียนจะเกิดมีปมในใจเพราะ สาเหตุจากโรงเรียนมีน้อยกว่าการที่เด็กเหล่านี้จะป่วย เป็นโรคโควิด-19 หรือ เพียงแค่เราทบทวนประวัติศาสตร์ ของยุคปัจจุบันก็คาดการณ์ได้แล้วว่า ความเป็นไปได้สูง ที่ผู้ถูกต้อนให้ตกอยู่ในฐานะเปราะบางทางสังคมเหล่านี้ นี่แหละที่จะได้รับผลกระทบอันใหญ่หลวงและยาวนาน จากโรคโควิด-19

แนวทางที่ห้า เราต้องไม่หยุดโต้แย้งหรือคัดค้าน ผู้คนที่ตั้งอยู่ในฐานะต้องให้ข้อมูลข่าวสารในยามวิกฤต แต่กลับควบคุมหรือไม่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารอย่าง ถูกต้อง ผู้รับผิดชอบบริหารบ้านเมืองควรมีแต่เฉพาะ ผู้พร้อมทั้งร่างกายและสติปัญญา สามารถตอบคำถาม ทุกข้อที่หลั่งไหลเข้ามาได้อย่างจริงใจไม่ว่านานจะกี่ชั่วโมง เจกเซ่นรัฐมนตรีสาธารณสุขของไต้หวัน นอกจากนี้ ถึงแม้จะเป็นข่าวที่สำคัญต่อชีวิตของแต่ละคน แต่ข่าว บนหน้าหนังสือพิมพ์ออนไลน์ส่วนใหญ่ต้องเสียเงิน เข้าไปอ่าน การจำกัดการเข้าถึงข้อมูลเช่นนี้บางครั้งก็ อาจทำให้สูญเสียชีวิตที่อาจจะช่วยไว้ได้ ดังนั้นการเผยแพร่ ข่าวสารโดยไม่คิดเงิน อย่างน้อยในส่วนของข่าวเกี่ยวกับ โรคโควิด-19 จึงเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมของ สื่อมวลชน

เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ญี่ปุ่นกำลังถูกทดสอบ จากเทพีแห่งประวัติศาสตร์โคลโอะว่าเป็นประเทศที่ควรค่า แก่การอยู่รอดต่อไปภายหลังแพนเดมิกหรือไม่ แล้วเทพี โคลโอะจะพิพากษาจากอะไร วิทยาการและศิลปะที่เกิดขึ้น ในช่วงวิกฤตย่อมเป็นตัวชี้วัดอย่างหนึ่ง ถึงแม้เราคงจะได้ เห็นพัฒนาการอย่างก้าวกระโดดของวิทยาการและศิลปะ ในแต่ละประเทศ แต่นั่นก็ไม่ใช่ตัวชี้วัดสำคัญในท้ายที่สุด การมีผู้เสียชีวิตน้อยก็เป็นปัจจัยที่จะถูกตัดออกจากการ พิจารณาในขั้นสุดท้าย บททดสอบอันแท้จริงนั้นก็เช่นที่ ได้กล่าวมาข้างต้นว่า คือการที่จะสามารถต่อต้านขัดขืน การลดทอนและละทิ้งคุณค่าของมนุษย์ได้หรือไม่ พูดอีก อย่างได้ว่า เราจะสามารถเอาชนะความป่าเถื่อนในการใช้ “การล่าแม่มด” หรือ การโจมตี “ผู้อ่อนแอ” เป็นวิธีคลาย ความเก็บกดเมื่ออารมณ์ขุนมัวได้หรือไม่นั่นเอง

ฟาง ฟาง นักเขียนชาวจีนผู้เผยแพร่ “อุฮั่นไดอารี่” ที่ถ่ายทอดเรื่องราวการใช้ชีวิตในช่วงปิดเมืองอุฮั่นได้ แสดงความเห็นไว้อย่างตรงไปตรงมาว่า “เกณฑ์ในการตัดสินว่า ประเทศ ใดหนึ่งจะเป็นประเทศที่มีอารยธรรมหรือไม่ไม่ได้อยู่ที่การมีตึกสูง มีรถที่แล่นด้วยความเร็ว มีอาวุธที่ทันสมัย มีกองทัพอันเกรียงไกร มีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีศิลปะอันหลากหลาย หรือสามารถจัดงานยิ่งใหญ่ได้ จุดพลุตระการตาได้ ใช้อำนาจเงินเที่ยวรอบโลกอย่างหรูหราและกว้านซื้อสินค้าต่าง ๆ ในโลกได้ ไม่ใช่ทุกอย่างที่กล่าวมานี้เลย เกณฑ์มีอยู่เพียงหนึ่งเดียว นั่นคือท่าทีในการอยู่ร่วมกับผู้อ่อนแอ” (ผู้แปลภาษาญี่ปุ่น 王青 Japan-China Welfare Planning ③)

ในช่วงวิกฤตครั้งนี้แหละที่ควรมีการต่อยอด

บททดสอบของฟาง ฟางที่ว่า เราจะสามารถสร้างนโยบายเพื่อผู้ได้รับผลกระทบจากวิกฤตได้หรือไม่ ในช่วงเวลาแห่งวิกฤต เราเตรียมใจแล้วหรือไม่ที่จะทำให้ความต่าทรามของมนุษย์และอันตรายในชีวิตประจำที่ถูกปกปิดมาตลอด กระจางขึ้นมา เราพร้อมแค่ไหนที่จะใช้พลังกำลังทั้งหมดที่มีเพื่อผู้คนที่ต้องเผชิญกับภัยคุกคามอันร้ายแรงเทียบเท่า กับโรคโควิด-19 ซ้ำแล้วซ้ำเล่ามาตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤต และห่มเทต่อไปแม้แพนเดมิกได้ผ่านพ้นไปแล้ว ทุกคนจะสามารถยับยั้งความน่ารังเกียจของการเข้าร่วมกับกลุ่มคนที่ปากกอนหินใส่ผู้อื่นโดยไม่หยุดคิดได้หรือไม่ นี่เองคือสิ่งที่เทพีโคลโอจะนำมาพิจารณา ในโลกหลังแพนเดมิก ประเทศที่หลงตัวเองว่า “การาบ” เชื้อไวรัสลงได้ด้วยการยึดเยียดความรับผิดชอบให้ผู้อื่นเพื่อเอาตัวรอดคงล่มสลายไปจากความอับอายเหลือประมาณ

พจิษระ ทะทะชุณิ

เกิดที่เมืองอะซะฮะวะ ฮอกไกโด ในค.ศ.1976 และเติบโตในเมืองโยะโกะตะ (ปัจจุบันคือเมืองโอะกุสุโมะ) จังหวัดมิะเนะ ปัจจุบันเป็นรองศาสตราจารย์ประจำศูนย์วิจัยมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกียวโต เชี่ยวชาญในประวัติศาสตร์เกษตรกรรม มีผลงานเขียน ได้แก่ 『給食の歴史』 (ประวัติศาสตร์ของอาหารโรงเรียน) (岩波新書、2018, 『分解の哲学』 (ปรัชญาของการย่อยสลาย) (青土社、2019, 『トラクターの世界史』 (ประวัติศาสตร์โลกของรถบรรทุก) (中公新書、2017, 『カブラの冬』 (Turnip Winter) (人文書院、2011, ผลงานเป็นบรรณาธิการร่วม เช่น 『現代の起点 第一次世界大戦』 (จุดเริ่มต้นของปัจจุบัน สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง) (全四巻、岩波新書、2014)

หน่วยงานผู้แปล: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Affiliation: Faculty of Arts, Chulalongkorn University

Corresponding email: Chomnard.S@chula.ac.th